

ความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากผลกระทบของไวรัส Covid-19 ในสหรัฐอเมริกา ที่อาจนำมาใช้กับประเทศไทยได้

The Adaptation of U.S. Criminal Justice System Impacted by Covid-19 that is Applicable to Thailand

ปวีณี ไพรทอง¹

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมราช 9/9 หมู่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ บางพูด ปากเกร็ด นนทบุรี 11120
เมลล์ติดต่อ: Elle_cu@hotmail.com

Pawinee Praithong

Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University, 9/9 Moo 9, Chaengwattana Road, Bangpood,
Pakkret, Nonthaburi, 11120, E-Mail: Elle_cu@hotmail.Com

Received: January 30, 2021; Revised: May 9, 2021; Accepted: May 17, 2021

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของไวรัส Covid-19 นับเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นที่มนุษย์
ไม่ได้คาดคิดและส่งผลกระทบอย่างหนักทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การใช้ชีวิตประจำวัน และ
แม้กระทั่งกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายเองก็ตาม ในสหรัฐอเมริกาที่มีผู้ติดเชื้อมากที่สุดใน
โลกได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในหลายขั้นตอนด้วยกัน ทั้งกระบวนการก่อน
การพิจารณา ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล และในชั้นบังคับโทษ บทเรียนจากสหรัฐอเมริกา
สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ในหลายขั้นตอนด้วยกัน แต่หากจะนำมาปรับใช้จำเป็นจะ
ต้องมีการทบทวนไตร่ตรองจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (Assistant professor, Lecturer, Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University).

เสียก่อนเพื่อก่อให้เกิดการปรับตัวที่เหมาะสมกับสถานการณ์และยังดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรม
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยด้วย

คำสำคัญ: โควิดไวรัส กระบวนการยุติธรรมทางอาญา สหรัฐอเมริกา ไทย

Abstract

The Covid-19 pandemic has been an unexpected natural phenomenon for human kind and become a major impact to economic, social and daily lives of people around the world. The Criminal Justice System in the U.S., the world's most infectious patients, has been adapted for the Covid-19 in all process; pre-trial, trial, sentencing, punishment and prison. The lessons from the U.S. could be adapted to Thailand in several ways. However, there must be some considerations from all departments involved in the Thai Criminal Justice System in order to establish the most suitable adaptation and maintaining justice.

Keywords: Covid-19 Pandemic, Criminal Justice System, United States of America, Thailand

1. บทนำ

การแพร่ระบาดของไวรัส Covid-19 นับเป็นปรากฏการณ์ของโรคติดต่อที่เกิดขึ้นที่มนุษย์ไม่ได้คาดคิดว่าเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบอย่างหนักทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม การใช้ชีวิตประจำวัน และแม้กระทั่งกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายเองก็ตาม ในต่างประเทศนั้นมีการกระบาดอย่างแพร่หลายจนทำให้ในหลายประเทศต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเพื่อมิให้เชื้อไวรัสมีการแพร่กระจายติดต่อผู้ปฏิบัติหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและยังต้องค้นหาวิธีให้คงไว้ซึ่งความเป็นธรรมตามระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกฝ่ายด้วย บทความนี้ดำเนินการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากผลกระทบของไวรัส Covid-19 โดยเป็นการศึกษาบทเรียนจากสหรัฐอเมริกาที่เป็นประเทศที่ติดเชื้อมากที่สุดในโลก² ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนระบบกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และประเทศไทยที่แม้จะไม่ได้มีผู้ติดเชื้อจำนวนมากเท่ากับสหรัฐอเมริกาแต่อาจประสบปัญหาบางประการ

ความสำคัญในการศึกษาและวิเคราะห์นี้เพื่อการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยในบางขั้นตอนให้เข้ากับสถานการณ์ โดยการศึกษาบทเรียนของสหรัฐอเมริกาอาจนำมาใช้เป็นประโยชน์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยได้

2. ความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากผลกระทบของไวรัส Covid-19

2.1 สหรัฐอเมริกา

สถานการณ์ทั่วไปของสหรัฐอเมริกาที่มีการเริ่มติดเชื้อไวรัส Covid-19 คือ ต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2563 โดยวันที่ 15 กุมภาพันธ์ มีผู้ติดเชื้อจำนวน 15 รายและหลังจากนี้เพียง 2 เดือนจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นกว่า 6 แสนรายกระจายในหลายมลรัฐ จนกระทั่งยอดผู้ติดเชื้อรวมปัจจุบัน ณ วันที่ 27 พฤษภาคม 2564 ทั่วโลกเป็นจำนวน 169,243,894 ราย ผู้ติดเชื้อในสหรัฐอเมริกามีจำนวนมากถึง 33,973,167 ราย ซึ่งคิดเป็นจำนวนผู้ป่วยเกือบหนึ่งในสี่ของผู้ป่วยทั่วโลก มีผู้เสียชีวิตในสหรัฐอเมริกา จำนวน 606,230 ราย³

² Worldometer, "Coronavirus Cases," accessed May 27, 2021, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/us/>,

³ *Ibid.*

แม้ในปัจจุบันได้มีการคิดค้นวัคซีนเพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสแล้วก็ตามและได้เริ่มฉีดให้กับประชาชนบางกลุ่มแล้ว แต่คาดว่าจะใช้ระยะเวลาอันยาวนานพอสมควรในการฉีดวัคซีนให้กับประชาชนทุกรายได้ ซึ่งจากสถิติข้างต้นที่มีจำนวนผู้ติดเชื้อจำนวนมากเป็นวิฤกษ์ทำให้บางส่วนของกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ที่ต้องจับกุมผู้ต้องสงสัยที่ติดเชื้อไวรัส การดำเนินการพิจารณาคดีในศาล และการติดเชื้อของผู้ต้องขังหรือผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ กรณีดังกล่าวเหล่านี้ได้นำไปสู่นโยบายในการปรับเปลี่ยนวิธีในการสู้กับการระบาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกา และด้วยความกว้างใหญ่ของภูมิประเทศประกอบกับระบบการปกครองแบบรัฐรวม สหรัฐอเมริกามีได้ออกกฎหมายแห่งรัฐ (Federal Law) ที่ต้องบังคับกับทั้งประเทศแต่แนวนโยบายต่าง ๆ เป็นเรื่องของแต่ละมลรัฐที่สามารถออกมาตรการที่อาจเป็นทั้งกฎหมาย (Hard Law) หรือ แนวปฏิบัติก็ได้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่และสถานการณ์นั้น ๆ

2.1.1 แนวปฏิบัติของเจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement)

สหรัฐอเมริกามีองค์กรเรียกว่า The National Commission on COVID-19 and Criminal Justice ที่เป็นหน่วยงานกลางก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 เพื่อทำหน้าที่ในการศึกษาผลกระทบของไวรัส Covid-19 ที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะ และต้องคิดกลยุทธ์ในการต่อสู้กับการแพร่กระจายของเชื้อที่อาจจะมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยการออกนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกรัฐในประเทศ และนอกจากนี้ยังมี The Centers for Disease Control and Prevention คล้ายกับกรมควบคุมโรคในประเทศไทยได้มีการออกแนวทางในการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยของผู้ที่เกี่ยวข้องและเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ปฏิบัติงาน (Guidance For Law Enforcement Personnel)⁴ ให้คล้ายกันทั้งประเทศเพราะแต่ละมลรัฐก็สามารถออกกฎหมายที่แตกต่างกันได้ ดังนั้น แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางให้กับมลรัฐต่าง ๆ เพื่อออกนโยบายภายใต้กรอบความปลอดภัยนี้

เจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจับกุมผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาว่าได้กระทำความผิด (ในสหรัฐอเมริกาผู้มีอำนาจจับไม่เฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น) เจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมายนี้ถือเป็นปรากราด้านหน้าที่ต้องพบกับประชาชนในหลากหลายรูปแบบที่ไม่สามารถคาดเดาได้โดยเฉพาะต้องดำเนินการจับกุมตามหน้าที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น เพื่อลดปัญหาการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส Covid-19 หน่วยงานที่

⁴ The Centers for Disease Control and Prevention, "What Law Enforcement Personnel Need to Know about Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)," last modified November 6, 2020, accessed January 10, 2021, <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/guidance-law-enforcement.html>.

เกี่ยวข้องกับนโยบายให้ใช้คำสั่งอื่นแทนการจับกุม (Citation In Lieu Of Arrest Policies)⁵ กับคดีได้

คำสั่งอื่นแทนการจับกุม (Citation In Lieu Of Arrest Policies) ในสหรัฐอเมริกา หมายถึง คำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมายในการปล่อยตัวผู้ต้องหาโดยผู้ต้องหาสัญญาว่าจะไปศาลหรือเสียค่าปรับอย่างแน่นอน ซึ่งโดยปกติแล้วการจับจะกระทำต่อเมื่อมีเหตุอันเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นน่าจะไม่ไปศาลหรือเคยไม่ไปศาลมาก่อน โดยผู้ต้องหานั้นจะต้องไม่เป็นภัยต่อสังคม และก่อนการไปศาลสามารถใช้ชีวิตหรือไปทำงานหรือไปโรงเรียนได้ตามปกติ ในแต่ละมลรัฐอาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป⁶

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายการจำกัดการจับกุม (Limited Arrest) กล่าวคือ ลดจำนวนการจับกุมลงให้จับเฉพาะบางข้อหา ซึ่งต่อมามีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรและบังคับใช้ในหลายมลรัฐ คำสั่งอื่นแทนการจับกุมนี้เจ้าพนักงานสามารถออกคำสั่งแก่ผู้ต้องหาให้ไปศาลหรือจ่ายค่าปรับได้โดยแทนการควบคุมตัว (Custody) ทั้งนี้ เพื่อลดการสัมผัสแบบตัวต่อตัวของเจ้าพนักงาน (Person-To-Person Contact) กับผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย⁷

ในหลายมลรัฐ เช่น โคโลราโดได้บัญญัติกฎหมายให้เจ้าพนักงานสามารถออกคำสั่งแทนการจับกุมในความผิดลหุโทษและความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรง (Most Misdemeanors And Petty Offenses) ซึ่งจากกฎหมายดังกล่าวเจ้าพนักงานตำรวจในเมืองเดนเวอร์และโบลเดอร์ในรัฐโคโลราโดจึงได้มีนโยบายจำกัดจำนวนการจับกุมผู้ต้องหาในข้อหาที่ไม่ร้ายแรง (Low-Level) ผู้ต้องหาต้องไม่กระทำความผิดในลักษณะที่ประทุษร้ายทรัพย์สินของผู้อื่น (Non-Violent Property) หรือได้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (Drug) ไม่ให้ถูกต้องขังในคุก (Jail) ระหว่างรอการพิจารณาคดี ทั้งนี้ เพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสอีกทางหนึ่ง⁸

หน่วยงานควบคุมและป้องกันโรคแห่งสหรัฐอเมริกาได้ออกมาตรการที่ให้หน่วยงานใช้เป็นแนวทางในการออกแนวปฏิบัติของผู้บังคับใช้กฎหมายนี้ ในแนวทางนี้ได้แนะนำให้ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์อาจเข้ามาช่วยส่งตัวผู้ต้องหาที่อาจติดเชื้อ Covid-19 ไปรักษาหรือ

⁵ National Conference of Legislatures, "Citation in Lieu of Arrest," last modified March 18, 2019, accessed January 10, 2021, <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/citation-in-lieu-of-arrest.aspx>.

⁶ Matthews, L. "Citation in Lieu of Arrest: A Means of Efficiency," last modified September, 2018, accessed May 6, 2021, <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/citation-in-lieu-of-arrest.aspx>.

⁷ National Conference of Legislatures, "Citation in Lieu of Arrest," last modified March 18, 2019, accessed January 10, 2021, <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/citation-in-lieu-of-arrest.aspx>.

⁸ Juliann Jenson, "Colorado Department of Corrections and COVID-19," accessed May 6, 2021, https://leg.colorado.gov/sites/default/files/r20-1831_criminal_justice_system_covid_policies_.pdf.

ให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ในการใส่ชุดป้องกันโรค (Personal Protective Equipment: PPE) หากมีความจำเป็นต้องจับต้องตัวผู้ต้องหาที่ติดไวรัสร้ายนี้⁹

2.1.2 แนวปฏิบัติของศาล (Court)

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้จับกุมผู้ต้องหาแล้วโดยปกติจะต้องมีการนำตัวผู้ต้องหามาพิจารณาที่ศาล (Court) แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติ คือ มีการแพร่ระบาดของไวรัส Covid-19 อย่างมาก ทำให้การพิจารณาของศาล (Court Trial) ต้องมีการปรับเพื่อป้องกันและเพื่อความปลอดภัยของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ประมาณเดือนมีนาคม ค.ศ. 2020 เป็นต้นมา ศาลต่างๆ ในสหรัฐอเมริกามีนโยบายเพื่อความปลอดภัยในการพิจารณาคดีหลายประการ¹⁰ ดังนี้

1) ลดกระบวนการพิจารณาแบบเผชิญหน้า (Suspending In-Person Proceeding)

ศาลในทุกลำดับอาจมีการเลื่อนหรือยกเลิกกระบวนการพิจารณาแบบเผชิญหน้าหากมีความจำเป็นอย่างมากต้องยับยั้งการแพร่กระจายเชื้อไวรัส โดยในช่วงแรกของการระบาดประมาณต้นปี ค.ศ. 2020 ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (U.S. Supreme Court) ได้มีคำสั่งเลื่อนการพิจารณาแบบเผชิญหน้าและใช้วิธีการซักถามทางโทรศัพท์แทนและใช้วิธีถ่ายทอดเสียงสด (Live Audio) กับสาธารณะเพื่อรับรู้ข้อคิดเห็นต่างๆ (Arguments) ขององค์คณะศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาในคดีแทนเช่นกันซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาที่เคยทำเช่นนี้

2) เลื่อนหรือขยายระยะเวลาสิ้นสุดในกระบวนการพิจารณาในศาลหรือการจ่ายค่าปรับ (Granting extensions for court deadlines, including deadline to pay fine)

ในมลรัฐแคนซัสได้มีการบัญญัติกฎหมายให้ศาลฎีกาแห่งมลรัฐ (The State Supreme Court) โดยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการเลื่อนหรือกำหนดระยะเวลาการสิ้นสุดการพิจารณา (Deadline) อย่างเปิดกว้างในการพิจารณาคดีหากเห็นว่ามีผลต่อความปลอดภัยของสุขภาพของผู้พิพากษา เจ้าพนักงานศาล โจอทก์ จำเลย และผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ นอกจากนี้ บทกฎหมายดังกล่าวยังให้อำนาจผู้พิพากษาหัวหน้าศาลในการอนุญาตให้ในการพิจารณาใช้อุปกรณ์สื่อสารทางเทคโนโลยีทดแทนไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์หรือวิดีโอคอล (Video Call) ในการพิจารณาคดีในศาลได้

⁹ National Conference of Legislatures, "COVID-19 and the Criminal Justice System: A Guide for State Lawmakers," last modified August 19, 2020, accessed January 10, 2021 <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/covid-19-and-the-criminal-justice-system-a-guide-for-state-lawmakers.aspx>.

¹⁰ *Ibid.*

ในมลรัฐโอไฮโอ ได้มีการบัญญัติกฎหมายเช่นเดียวกัน คือ ให้มีความยืดหยุ่นของระยะเวลาในการพิจารณาคดี มีการจำกัดของคดีที่เข้าสู่ศาลให้มีจำนวนลดลง คือ การกำหนดฐานความผิดอาญา¹¹ รวมทั้งคดีแพ่ง (Civil Actions) คดีปกครองและการพิจารณาคำสั่งต่างๆ (Administrative Actions) ที่มีระยะเวลาในการพิจารณาคดี ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคมจนถึง 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2563

3) งดการพิจารณาโดยคณะลูกขุนชั่วคราว (Restricting or ending Jury Trial)

National Center State Courts ได้มีรายงานว่าในหลาย ๆ มลรัฐ เช่น อลาบามา อลาสก้า เวอร์มอนท์ได้มีการยกเลิกไม่ให้มีการพิจารณาโดยคณะลูกขุนในเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 และอีกหลาย ๆ มลรัฐ ได้มีนโยบายในการพิจารณาคดีโดยปราศจากลูกขุนเช่นเดียวกันอย่างไม่มีกำหนด

4) นำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทนทุกขั้นตอน (Encouraging and requiring teleconferences and video conferences)

จากที่กล่าวไปข้างต้นศาลสูงหรือ U.S. Supreme Court มีการใช้โทรศัพท์ในการพิจารณาคดีทดแทนการเผชิญหน้า และในหลายมลรัฐมีการพิจารณาใช้วิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ช่วงแรกมลรัฐเท็กซัสมีการใช้โปรแกรม Zoom ในการคัดเลือกคณะลูกขุนซึ่งได้ผลดี แต่อย่างไรก็ตามภายหลังต้องยกเลิกการพิจารณาในศาลเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ศาลติดเชื้อไวรัสและส่งผลให้ผู้พิพากษาต้องถูกกักตัว¹²

ในระยะเวลาต่อมาศาลเมืองทราวิสในมลรัฐเท็กซัสได้ใช้โปรแกรม Zoom เช่นเดียวกันในการพิจารณาคดีที่จำเลยได้รับคำสั่งอื่นแทนการจับกุม (Citation In Lieu Of Arrest Policies) ให้ไม่ต้องถูกควบคุมอยู่ในคุก (Jail) ก่อนการพิจารณาได้ ซึ่งต่อมาในหลายรัฐได้เริ่มใช้วิธีการที่คล้ายคลึงกันนี้มาปรับใช้กับการพิจารณาคดี

อย่างไรก็ดีการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการพิจารณาคดีนี้จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เช่น การเข้าถึงและคุณภาพของอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ฐานะของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี จำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี เป็นต้น ซึ่งเทคโนโลยีที่นำมาใช้จะเข้ามาช่วยทดแทนได้ก็ต่อเมื่อยังคงดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในคดีเท่านั้น

¹¹ National Conference of Legislatures. "COVID-19 and the Criminal Justice System: A Guide for State Lawmakers."

¹² Norma C. Izzo, "How Litigators Are Confronting COVID in the Courtroom," last modified August 31, 2020, accessed January 10, 2021, <https://www.americanbar.org/groups/litigation/committees/trial-practice/articles/2020/covid-19-video-testimony-courtrooms/>.

ในมลรัฐนิวยอร์กได้เริ่มนำระบบวิดีโอคอล Video Conference มาใช้ร่วมในการพิจารณาคดีอาญา ก่อนเกิดการระบาดของไวรัส เช่น คดีที่ผู้ต้องหาพิจารณาอยู่ในระหว่างการรักษาตัวที่โรงพยาบาลด้วยโปรแกรม Skype ซึ่งเมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นจึงทำให้มีการพิจารณาใช้โปรแกรม Skype กับ การพิจารณาคดีอาญาในช่วงนี้ด้วย โดยเฉพาะช่วงไต่สวนมูลฟ้อง (Pre-Trial Conferences) และพิจารณาขอประกันตัว อย่างไรก็ตามที่รัฐนิวยอร์กพบอุปสรรคหลายประการด้วยกัน เช่น ในคุก (Jail) เมืองฮัดสันวัลเลย์มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่สามารถ Video Conference ได้ครั้งละ 1 คนเท่านั้นทำให้การพิจารณาล่าช้า นอกจากนี้ ในคดีที่ผู้เสียหายหรือพยานที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เช่น เด็กในคดีเกี่ยวกับเพศ (Sexual Offence) จะไม่สามารถพิจารณาผ่านวิดีโอคอลได้ ยังคงต้องพิจารณาดังวิธีปกติที่มีผู้พิพากษา ทนายความ จำเลย และคณะลูกขุน และผู้เชี่ยวชาญเช่นนักจิตวิทยาหรือผู้ปกครองในห้องพิจารณาเช่นเดิมเท่านั้น เมื่อเกิดอุปสรรคต่าง ๆ ขึ้นจึงทำให้มลรัฐนิวยอร์กทบทวนวิธีการนี้ จนกระทั่งมีการตัดสินใจว่าให้ยกเลิกวิธีการพิจารณาด้วยระบบวิดีโอคอลซึ่งได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรในมาตรา 182 กฎหมายวิธีการพิจารณาความอาญาแห่งมลรัฐนิวยอร์กในคดีที่มีความร้ายแรง (Felony Pleas) ห้ามใช้การพิจารณาโดยวิดีโอคอล แต่หากเป็นความผิดลหุโทษ (Misdemeanor Pleas) แล้วก็ต้องพิจารณารายคดีไปอย่างถนัด¹³

5) ปลปล่อยผู้ต้องหาที่อยู่ในความควบคุมก่อนการพิจารณา

ศาลมลรัฐ (State Court) และรัฐบาลแห่งมลรัฐ (Local Government) บางรัฐก็ได้มีนโยบายปรับตัวต่อการแพร่ระบาดของไวรัสเช่นเดียวกัน ได้แก่ การกำหนดให้ปล่อยผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างการรอพิจารณาคดี (Custody Before Trial)

ในมลรัฐเคนทักกีได้ปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีซึ่งโดยปกติแล้วจะต้องอยู่ในความควบคุมก่อนการพิจารณาคดีในศาลเป็นจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของผู้ต้องหาทั้งหมดในระหว่างวันที่ 15 เมษายนถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 ทำให้ปริมาณของผู้ถูกควบคุมตัวมีจำนวนลดลงอย่างมาก นอกจากนี้ รัฐเคนทักกีได้มีการกำหนดให้บังคับใช้ได้ “Statutory Presumption of Release on Recognizance” โดยเป็นการปล่อยตัวจำเลยในระหว่างพิจารณาคดีโดยมีสัญญาว่าจำเลยจะกลับมาในการพิจารณาคดีครั้งต่อไป โดยมีเงื่อนไขในการปล่อย คือ จำเลยจะต้องไม่มีพฤติกรรมที่จะหลบหนีหรือเป็นการกระทำความผิดในครั้งแรก เป็นต้น ซึ่งการปล่อยตัวชั่วคราวนี้ จะไม่มีการประกันตัวใด ๆ (Excessive bail shall not be required) อำนาจปล่อยตัวชั่วคราวนี้เป็นอำนาจของหัวหน้าศาลฎีกาแห่งมลรัฐ (Supreme Court Chief Justice) เท่านั้น¹⁴

¹³ “Trial by Skype: Video Conferencing of Criminal Trials in New York,” accessed January 10, 2021, <http://pappalardolaw.com/2020/05/video-conferencing-criminal-trials-new-york/>.

¹⁴ National Conference of Legislatures, “COVID-19 and the Criminal Justice System: A Guide for State Lawmakers.”

2.1.3 แนวปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ (Correction Department)

เรือนจำ คือ สถานที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดหากเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการจำกัดพื้นที่ของกลุ่มคนจำนวนมาก ในสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องนี้จึงมีการออกแผนการติดตามยอดผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตจากไวรัสในคุก (Prison) ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Staffs) และผู้ต้องขัง (Prisoners) ทั้งในระดับมลรัฐและระดับชาติโดยมีชื่อว่า “The Marshall Project Tracking” ตลอดทั้งมีการรวมการวิเคราะห์ทิศทาง การแก้ปัญหาในการจัดการคุกแต่ละพื้นที่ ปัจจุบันมีการรายงานยอดผู้ติดเชื้อในเรือนจำสะสม มาก ณ วันที่ 6 พฤษภาคม 2564 มีรายละเอียดดังนี้¹⁵

- 1) เจ้าหน้าที่เรือนจำติดเชื้อสะสม 110,699 ราย เสียชีวิต 202 ราย
- 2) ผู้ต้องขังติดเชื้อสะสม 396,265 ราย เสียชีวิต 2,575 ราย

การเก็บสถิติดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดทิศทางและนโยบาย การควบคุมไวรัสในเรือนจำได้

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาการควบคุมการแพร่กระจายของไวรัส Covid-19 อย่างจริงจัง โดยมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ (Johns Hopkins University) ได้ออกมาเปิดเผยถึงอันตรายและความเสี่ยงของโรคติดต่อนี้พร้อมทั้งแนวทางการปฏิบัติของดูแลผู้ต้องขังและแนะนำให้รัฐต้องมีมาตรการควบคุมอย่างจริงจังอีกด้วยการแก้ปัญหาในคุกและเรือนจำ¹⁶ (ทั้ง Jail และ Prison ความแตกต่างของสองคำนี้ คือ Jail คือ คุกที่ใช้ขังผู้ต้องหาและจำเลยในระหว่างรอการพิจารณาคดีที่รอการขึ้นศาลเพื่อตัดสินคดีอยู่ และ Prison คือเรือนจำที่ใช้ขังจำเลยที่ถูกตัดสินคดีแล้ว) ของสหรัฐอเมริกามีการปรับตัวหลายวิธีด้วยกัน เช่น การใช้วิธีการปล่อยนักโทษก่อนกำหนด ประกอบกับมีการลดจำนวนการรับนักโทษใหม่ เพื่อเป็นการป้องกันยับยั้งการกระจายของไวรัส Covid-19 ในคุก ทั้งนี้ มีการสร้างวิธีการติดตามผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ปล่อยตัวไปเพื่อควบคุมการก่ออาชญากรรมซ้ำ สาเหตุหลักที่ต้องออกนโยบายนี้ เนื่องจากที่ผ่านมาไม่สามารถสร้างระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ได้ในพื้นที่อันจำกัด โดยวิธีการนี้เป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี วิธีการต่างๆ มีดังนี้

¹⁵ The Marshall Project, “A State-by-State Look at Coronavirus in Prisons,” last modified January 29, 2021, accessed March 22, 2021 <https://www.themarshallproject.org/2020/05/01/a-state-by-state-look-at-coronavirus-in-prisons>.

¹⁶ Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health, “Recommendations for a Metropolitan Covid-19 Response Special Emphasis Series: Guidance on Protecting Incarcerated Individuals,” accessed March 22, 2021, https://www.jhsph.edu/covid-19/_documents/protecting-incarcerated-individuals.pdf.

1) ปล่อยตัวผู้ต้องขังในคุก (Jail)

การใช้วิธีเว้นระยะห่างทางสังคมหรือ Social Distancing เป็นไปไม่ได้ภายในคุก ซึ่งที่ผ่านมานั้นมีผู้ต้องขังจำนวนมากที่ติดไวรัส Covid-19 รวมทั้งผู้คุมขังด้วยและโรคนี้ต้องได้รับการรักษาที่มีความซับซ้อนมากกว่าโรคอื่น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องลดปริมาณของนักโทษลง

วันที่ 6 เมษายน 2563 รัฐแคลิฟอร์เนียมีการออกกฎหมายที่ใช้นับคัมภายในรัฐเรื่องการให้ประกันตัวของผู้ต้องหาที่อยู่ในคุก (Jail) ในคดีที่เป็น

1) ความผิดลหุโทษ (Misdemeanor) ทุกคดี ซึ่งหมายถึงคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่ถึง 1 ปี เช่น การขับรถโดยไม่มีใบอนุญาต

2) ความผิดอาญาไม่ร้ายแรง (Low-Level Felony Offence) ซึ่งหมายถึงคดีอาญาที่มีโทษจำคุกเกิน 1 ปีขึ้นไปบางคดี

โดยกำหนดให้มีการประกันตัวโดยไม่ต้องจ่ายค่าประกันตัวเลย¹⁷ (Excessive Bail Shall Not Be Required) จากนโยบายดังกล่าวทำให้ผู้ต้องขังในคุก (Jail) ลดไปเป็นจำนวนมาก จนถึงเดือนธันวาคม 2563 รัฐแคลิฟอร์เนียได้ปล่อยตัวผู้ต้องขังไปแล้วถึง 1,800 ราย ซึ่งต่อมาหลายมลรัฐมีการนำนโยบายนี้ไปปรับใช้ด้วยเช่นกัน เช่น ในมลรัฐแมสซาชูเซตส์ ศาลสูงแห่งมลรัฐแมสซาชูเซตส์ได้มีคำสั่งให้ปล่อยผู้ต้องขังที่กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรง (non-violent) โดยมีการให้ทำทัณฑ์บนหรือกำหนดเงื่อนไขของการปล่อยตัว ในเมือง Plymouth County and Norfolk County มีการลดจำนวนคนในคุก (Jail) ประมาณร้อยละ 20 ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 300 คน¹⁸

ในเมือง Miami-Dade County ในเมืองไมอามี มลรัฐฟลอริดา มีมาตรการจำกัดคนในคุก ประกอบกับการปล่อยตัวผู้ที่อยู่ในคุกในความผิดอาญาที่เป็นข้อหาที่ไม่ร้ายแรงเป็นจำนวนถึงกว่า 800 คน โดยคิดเฉลี่ยแล้วเป็นจำนวนที่ลดลงร้อยละ 20 โดยประมาณเช่นกัน¹⁹

2) ปล่อยตัวผู้ต้องโทษในเรือนจำ (Prison)

การปล่อยตัวผู้ต้องโทษจากเรือนจำมีความสำคัญมาก เนื่องจากที่ผ่านมามีการแออัดของจำนวนผู้ต้องโทษในเรือนจำก่อให้เกิดแพร่การกระจายของเชื้อไวรัสอย่างเป็นวงกว้าง และก่อให้เกิด

¹⁷ Jason Pohl, "California jail population plummets during pandemic. Could this lead to long-term change?," last modified May 27, 2020, accessed January 10, 2021 <https://www.sanluisobispo.com/news/california/article242900061.html>.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ "Prison Policy Initiative, Responses to the COVID-19 pandemic," last modified January 25, 2021, accessed January 26, 2021, <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html>.

เกิดความเสียหายต่อทั้งตัวผู้ต้องโทษเองรวมทั้งตัวเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้วย หน่วยงานราชทัณฑ์ในรัฐต่างๆ จึงพยายามหาแนวทางในการลดการแพร่กระจายของไวรัส

ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ผู้ว่าการรัฐ (State Governor) ได้ออกกฎหมาย “S2519” ในเดือนตุลาคม อนุญาตให้ผู้ต้องโทษที่ยังคงเหลือโทษจำคุกน้อยกว่า 1 ปี ให้ได้รับอิสรภาพก่อนกำหนดจริงเป็นจำนวนถึง 8 เดือน ทำให้ผู้ต้องขังจำนวนมากกว่า 3000 คนได้รับการปล่อยตัว นอกจากนี้ยังมีการพักโทษแบบชั่วคราวของผู้ต้องขังในคดีที่ได้รับโทษต้องขังในข้อหาความผิดที่ไม่ร้ายแรงมากนักซึ่งมีการปล่อยนักโทษไปเป็นจำนวนถึงกว่า 500 คน²⁰

มลรัฐแคลิฟอร์เนีย หน่วยงานราชทัณฑ์ชื่อว่า California Department of Corrections and Rehabilitation (CDCR) ได้มีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังที่กระทำความผิดไม่ร้ายแรง (Non-violent) ที่ต้องโทษจำคุกและมีระยะเวลาต้องรับโทษคงเหลือไม่เกิน 180 วัน ให้ได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนด โดยมีเงื่อนไขว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำในระหว่างนั้น ส่งผลให้มีคนได้รับปล่อยตัวก่อนกำหนดกว่า 3,500 คน นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายมลรัฐที่ใช้มาตรการที่คล้ายกันแต่ที่สำคัญ คือ มีการบัญญัติเป็นกฎหมายที่พิจารณาแล้วอย่างถี่ถ้วนถึงประโยชน์และข้อเสียก่อนออกเป็นกฎหมาย²¹

3) ลดการเผชิญหน้าในการรายงานตัวของผู้ถูกคุมประพฤติ

ลดการเผชิญหน้าในการรายงานตัวของผู้ที่ต้องคุมประพฤติ (Probation) ผู้ที่ได้รับทัณฑ์บน (Parole) การถูกคุมขังในบ้านแทนเรือนจำ (House Arrest) หรือกรณีอื่นๆ ที่ต้องรายงานตัวต่อหน่วยงานราชทัณฑ์ลง ในบางมลรัฐเช่น มิสซิสซิปปี หน่วยงานราชทัณฑ์ได้ยกเลิกการรายงานตัวชั่วคราว (in-person check-ins) ของผู้ที่ต้องคุมประพฤติ (Probation) ผู้ที่ได้รับทัณฑ์บน (Parole) การถูกคุมตัวให้อยู่ในบ้านแทนขังคุก (House Arrest) หรือกรณีอื่น ๆ ที่ต้องรายงานตัวต่อหน่วยงานราชทัณฑ์ โดยมีวิธีการรายงานตัวรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจที่นำมาทดแทนชั่วคราว เช่น รายงานตัวผ่านทางโทรศัพท์ อีเมลล์ หรือ วิดีโอ ในระหว่างสัปดาห์แทน²²

4) ลดและงดการเยี่ยมญาติผู้ต้องขังในเรือนจำ

เพื่อมิให้มีการนำพาเชื้อโรคเข้ามายังเรือนจำ ในบางเรือนจำได้มีการยกเลิกการเยี่ยมญาติผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นการชั่วคราว และในบางเรือนจำมีการลดจำนวนการเยี่ยมให้น้อยลงหรือเยี่ยมผ่านระบบวิดีโอคอลแทน²³

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

2.2 ประเทศไทย

ประเทศไทยมีการพยายามสร้างแนวทางในการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีออนไลน์กับกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน เช่น การประชุมทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference) แอปพลิเคชัน LINE หรือ ZOOM หรือการประชุมออนไลน์ทางไกลผ่านสมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส ที่ผ่านมาช่วงปี พ.ศ. 2563 จนถึงปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวเข้ามาช่วยในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น เช่น การไต่สวนคดีขอตั้งผู้จัดการมรดก กรณีพนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้อง การพิจารณาคำร้องศาลทำการไต่สวนผ่านจอภาพในห้องที่จัดเตรียมเชื่อมต่อสัญญาณของศาลต้นทางที่มีอำนาจพิจารณา กับศาลปลายทางที่อัยการผู้ร้องนั้นอยู่ ศาลที่ดำเนินการเช่น จากศาลแพ่งพระโขนงขอไต่สวนไปยังศาลจังหวัดสีกี้ว ศาลแพ่งตลิ่งชันไปยังศาลจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น²⁴ จนกระทั่งต่อมาในเดือนมีนาคม 2564 ได้มีการพัฒนาโดยการสร้างแอปพลิเคชัน “COJ APP” ขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องติดต่อกับศาลโดยการใช้แอปพลิเคชันแทนการมาศาลซึ่งถือเป็นการลดการติดต่อแบบเผชิญหน้าของบุคคลในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ขั้นตอนที่แอปพลิเคชันอำนวยความสะดวกทดแทนได้ เช่น²⁵ ในหมวดบริการเป็นการให้บริการระบบข้อมูลคดีศาลยุติธรรม Case Information Online Service (CIOS) ระบบติดตามสำนวนคดี Tracking System อัตราค่านำหมาย และเขตอำนาจศาลยุติธรรม

ต่อมาประมาณเดือนเมษายน 2564 ได้เกิดการระบาดในระลอกที่สามที่ถือว่าประเทศไทยได้รับผลกระทบหนักที่สุดมากกว่าที่ผ่านมาและกระทบกับกระบวนการยุติธรรมอย่างหนัก ศาลยุติธรรมได้มีประกาศ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้วิธีพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ลงวันที่ 16 เมษายน 2564 โดยประกาศฉบับนี้ได้วางหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ในการพิจารณาคดี 3 ประเภท ได้แก่

- 1) คดีผู้บริโภค
- 2) คดีมีโนสาเร่
- 3) คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

²⁴ เดลินิวส์, “ศาลใช้ชุม-วิดีโอคอนฯป้องกันเชื้อโควิด” อยู่เรือนจำก็ฟังพิพากษาได้,” สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2564, <https://www.dailynews.co.th/regional/818310https://www.dailynews.co.th/regional/818310>.

²⁵ คมชัดลึก, “แอปศาล “COJ APP” ตัวช่วยสำคัญ บริการข้อมูลคดีช่วงโควิด,” สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2564, <https://www.komchadluek.net/news/regional/426061>.

โดยไม่รวมคดีอาญา การพิจารณาอิเล็กทรอนิกส์นี้กำหนดให้ผู้พิพากษาสามารถพิจารณาคดีผ่านโปรแกรม Google Meet, Cisco Webex สำหรับคู่ความที่ร้องขอเท่านั้น

ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการปรับตัวเช่นเดียวกันเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ช่วงเดือนเมษายน 2564 มีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและผู้ต้องโทษติดเชื้อไวรัสจำนวนมาก เช่น วันที่ 26 เมษายน 2564 มีจำนวนผู้ต้องโทษชายติดเชื้อไวรัส Covid-19 มากถึง 114 คน ในขณะที่การสร้างระยะห่างทางสังคมในเรือนจำเป็นเรื่องที่ยากมาก ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทยจึงมีการปรับตัว

เช่น กรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องยื่นคำร้องมัดฟ้องและฝากขังนั้น โดยจะสอบถามผู้ต้องหาหรือได้สวนพยานหลักฐานในการออกหมายซึ่งผู้ต้องหาครั้งแรกโดยการประชุมทางจอภาพหรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่น เป็นการลดจำนวนคนที่จะต้องมาแออัดกันบริเวณสถานที่คุมขังของศาล โดยมาตรการยื่นมัดฟ้องและฝากขังผู้ต้องหาผ่านวิดีโอออนไลน์เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่สถานการณ์แพร่ระบาดเชื้อโควิดช่วงแรกเมื่อปี พ.ศ. 2563 โดยสถิติการใช้งานเป็นการดำเนินการผ่านระบบ Video Conference รองลงมา คือ ระบบวิดีโอคอลโปรแกรมที่ใช้ เช่น LINE หรือ ZOOM ซึ่งการมัดฟ้องฝากขังผู้ต้องหาในระบบออนไลน์นั้น มีทั้งที่ใช้ระหว่างศาลกับเรือนจำ ศาลกับสถานีตำรวจ ศาลกับสำนักงานอัยการ ศาลกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศาลกับศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนฯ โดยจำนวนคดีที่ยื่นคำร้องมัดฟ้องฝากขังตั้งแต่ครั้งแรกและครั้งที่ สองเป็นต้นไปช่วงปลายปีงบประมาณที่ผ่านมาที่ผ่านมากกว่า 100,000 คดี²⁶

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์มีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดเช่นกัน เช่น งดเยี่ยมในเรือนจำ 121 แห่ง ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้อำนวยการและผู้บัญชาการเรือนจำและทัณฑสถาน ดำเนินการปิดเรือนจำและงดกิจกรรมจากภายนอกได้ทันที โดยอาจสั่งให้มีมาตรการ²⁸ ดังนี้

- 1) แยกกักกันโรคผู้ต้องขังรับใหม่และรับย้ายอย่างน้อย 14 วัน และปฏิบัติตามกระบวนการแยกกักกันโรคอย่างเข้มงวด
- 2) งดการเยี่ยมญาติช่องทางปกติและให้เยี่ยมญาติทางไลน์ทดแทน
- 3) งดนำผู้ต้องขังออกทำงานนอกเรือนจำ และงดการนำบุคคลภายนอกเข้าเรือนจำ ยกเว้นกรณีมีเหตุจำเป็น

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁷ ไทยรัฐออนไลน์, “รพ.ยุติธรรม ยันคุกปลอดภัยโควิด สั่ง 121 เรือนจำงดเยี่ยม คุยผ่านไลน์แทน,” สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2564, <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/2001945>.

²⁸ TPBS, “กรมราชทัณฑ์ปิด 13 เรือนจำ-ทัณฑสถานสกัด COVID-19,” สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2564, <https://news.thaipbs.or.th/content/299505>.

- 4) สร้างความเข้าใจให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้ต้องขังและญาติ ตลอดจนจัดกิจกรรมคลายเครียดระหว่างการงดเยี่ยมญาติ
- 5) กำชับเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังและญาติให้สวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา และเว้นระยะห่างทางสังคม
- 6) งดจัดกิจกรรมที่ต้องนำผู้ต้องขังมารวมตัวกันจำนวนมาก และจัดหาหน้ากากอนามัยให้ผู้ต้องขังทุกคนอย่างน้อยคนละ 2 ชิ้น

3. วิเคราะห์มาตรการของสหรัฐอเมริกาที่อาจนำมาใช้กับประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบของการแพร่กระจายเชื้อไวรัส Covid-19 จนถึงปัจจุบัน (พฤษภาคม 2564) มีหลายประการด้วยกัน ยกตัวอย่างได้ ดังนี้

ปัญหาการไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการออกมาตรการคำสั่งที่ใช้ในสถานการณ์ที่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ไม่มีแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เมื่อต้องเข้าจับกุมผู้ต้องหาที่อาจมีเชื้อไวรัส ไม่มีมาตรการทางกฎหมายเพื่อสร้างระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ในเรือนจำอย่างเป็นระบบ เป็นต้น การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการ สำนักงานศาลยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ จึงสมควรมีผู้ที่มีอำนาจในการออกคำสั่งและให้ผลตามกฎหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

มาตรการต่าง ๆ ที่ผ่านมาเป็นเรื่องของ การสื่อสารภายในองค์กร ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุม มิได้ออกมาเป็นกฎหมาย หรือมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้ได้จริงจัง มีเพียงแต่การสื่อสารของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเท่านั้น เช่น การขอความร่วมมือ หรือ จดหมายสาร เป็นต้น ซึ่งกระบวนการหรือมาตรการเหล่านี้ ไม่มีสภาพบังคับเป็นเพียงการแนะนำหรือการขอความร่วมมือเท่านั้น

ปัญหาด้านเทคโนโลยีกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการ ที่มีความละเอียดอ่อนเนื่องจากเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของบุคคล เช่น การจับกุมหรือการลงโทษ จึงไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อทดแทนบางขั้นตอนได้ แตกต่างจากกระบวนการทางแพ่ง กล่าวคือ ในคดีแพ่งบางประเภทได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทน

ในบางขั้นตอนเพื่อลดการเผชิญหน้าและลดโอกาสในการติดเชื้อไวรัส โดยศาลยุติธรรมได้นำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบวิธีพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์กับ คดีผู้บริโภค คดีมิโนสแควร์ คดีที่ไม่มีข้อยุ่งยาก แต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทนได้เสียทีเดียว เช่น การสืบพยานจำเลยยังสมควรเผชิญหน้าในศาล เพื่อให้ได้เห็นสีหน้าท่าทางของจำเลยในขณะที่พิจารณาประกอบการตัดสินคดี ซึ่งหากนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การ Video Conference อาจทำให้การตัดสินใจของผู้พิจารณาคดีคลาดเคลื่อนไปได้

ปัญหาผู้ต้องขังและผู้ต้องโทษล้นคุก ปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส อย่างไรก็ตาม ด้วยจำนวนผู้ต้องขังและผู้ต้องโทษที่มีจำนวนมากกว่าพื้นที่ที่ทางรัฐบาลจะอำนวยความสะดวกให้ได้ จึงทำให้เรือนจำเป็นสถานที่ต้องขังผู้ต้องขังและผู้ต้องโทษจำนวนมากอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดสิ่งที่ตามมา คือ ก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่สามารถสร้างระยะห่างทางสังคมหรือ Social distancing ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิต การรับประทานอาหาร หรือ การนอน ของผู้ต้องขังหรือนักโทษ อีกทั้งปัญหานี้ไม่สามารถแก้ได้โดยการขยายพื้นที่เรือนจำให้กว้างขึ้นในระยะเวลานั้นสั้นได้หรือย้ายผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษออกจากเรือนจำได้

จากปัญหาข้างต้น ผู้เขียนเสนอให้นำบทเรียนจากการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส Covid-19 ในสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้ในประเทศไทยได้ หรืออาจนำมาใช้ในอนาคตได้กรณีเกิดโรคอุบัติใหม่ขึ้นอีกครั้ง ดังนี้

3.1 ควรมีสุนัขแก้ไขสถานการณ์กลาง

กล่าวคือ ประเทศไทยควรมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดหาแนวทางในการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่พบการแพร่กระจายของโรคหรือไม่ก็ตาม ในสหรัฐอเมริกามีการสร้างแนวปฏิบัติให้กับเจ้าพนักงานเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยหน่วยงานที่ดำเนินการออกแนวปฏิบัติได้แก่ สหรัฐอเมริกามีองค์กรเรียกว่า The National Commission on COVID-19 and Criminal Justice ที่เป็นหน่วยงานกลาง และ The Center for Disease Control and Prevention ทั้งนี้ แนวทางหรือแนวปฏิบัติจะสามารถช่วยให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการได้อย่างทันที่ หากมีการแพร่กระจายของไวรัสเกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ โดยไม่ต้องมีการ ประชุมซึ่งอาจเป็นการประวิงเวลาในการดำเนินการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสได้

สุนัขแก้ไขสถานการณ์กลางในประเทศไทยอาจเป็นในรูปแบบของคณะกรรมการชุดพิเศษที่มาจากกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและทางอาญาและกระทรวงสาธารณสุขเพื่อ

ประสานงานทั้งด้านข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมและขั้นตอนทางการแพทย์เพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแนวทางให้กับการทำงานในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นธรรมและปลอดภัยจากการแพร่เชื้อ

3.2 ควรมีการใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีทดแทนในบางขั้นตอนมากขึ้น

ในสหรัฐอเมริกา นำเทคโนโลยีมาใช้ในหลายขั้นตอนด้วยกันโดยพยายามลดการเผชิญหน้าของผู้ที่เกี่ยวข้องกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ศาลในบางรัฐมีการเลื่อนพิจารณาคดีอย่างไม่มีกำหนด อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีอาญาทั้งการไต่สวนและการพิจารณาพยานหลักฐานเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมากเพราะอาจขัดต่อหลักความยุติธรรมของกลุ่มความตามหลัก Fair Trial ได้ ในบางขั้นตอนบางมลรัฐสามารถใช้เทคโนโลยี เช่น วิดีโอคอลผ่าน Zoom, Skype สามารถนำมาทดแทนได้ในเฉพาะบางคดีเท่านั้น ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ยกเลิกการพิจารณาผ่านวิดีโอคอลทั้งหมดเนื่องจากเกิดความไม่เป็นธรรมกับกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กและเยาวชน ที่ต้องการการดูแลระหว่างพิจารณา ดังนั้น หากประเทศไทยจะนำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทนกระบวนการพิจารณาคดีหรือทดแทนขั้นตอนใดควรพิจารณาอย่างรอบคอบเนื่องจากการพิจารณาคดีอาญามีความละเอียดอ่อน เช่น การพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กที่จำเป็นต้องมีนักจิตวิทยาและอัยการเข้าร่วมพิจารณาด้วยจะไม่สามารถทำได้เลยด้วยวิธีวิดีโอคอล เนื่องจากมีความแตกต่างกันของการอยู่ร่วมกัน ณ สถานที่เดียวกันเช่นในศาลกับการอยู่ร่วมกันในห้องของการวิดีโอคอล อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยนำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทนบางขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อโรคนี้ดีและเหมาะสมอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการนำระบบวิดีโอคอลมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญา ดังนั้น ผู้เขียนเสนอแนะให้ไตร่ตรองการนำวิธีวิดีโอคอลมาใช้ในการบวนการพิจารณาคดีอาญาอย่างถี่ถ้วนเสียก่อนมิเช่นนั้นอาจเกิดปัญหาดังที่เกิดขึ้นในรัฐนิวเจอร์ซีย์ของสหรัฐอเมริกาได้

3.3 ลดจำนวนผู้ต้องขังระหว่างการรอพิจารณาคดี

ปัญหาของจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำยังคงเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทยอย่างมากไม่ว่าจะเกิดการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส Covid-19 หรือไม่ก็ตาม มีการพยายามคิดวิธีลดจำนวนผู้ต้องขังหลายวิธีการด้วยกันแต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การสร้างพื้นที่ในเรือนจำในลักษณะของการสร้างระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) จึงยากที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น หากเกิดการแพร่ระบาดจริงในเรือนจำในประเทศไทยอาจต้องนำวิธีของสหรัฐอเมริกามาใช้ได้ เช่น การใช้คำสั่งอื่นแทนการจับกุม กล่าวคือ ในสหรัฐอเมริกาได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานออกคำสั่งอื่นแทนการจับกุมได้เพื่อผู้ต้องหาจะไม่ต้องไปอยู่ในคุก (Jail) ก่อนการพิจารณาของศาลหรือไปเสียค่าปรับได้โดยไม่ต้องจำคุก แต่ผู้ต้องหาจะต้องสัญญาว่าจะไปปรากฏตัวที่ศาลในวันพิจารณา

ซึ่งมาตรการนี้ ถือเป็นจุดแข็งของสหรัฐอเมริกา ที่สามารถลดจำนวนผู้ต้องขังไม่ให้ต้องอยู่ในคุกจำนวนมากอย่างเกินความจำเป็น อีกทั้ง กลุ่มคนเหล่านี้ ยังไม่ได้ถูกคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนเสมอว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น หากผู้ต้องหาคนใดที่ไม่มีพฤติกรรมหลบหนีหรือสัญญาว่าจะกลับมาพิจารณาคดีที่ศาล ก็อาจได้รับการปล่อยตัวได้

ซึ่งในปัจจุบัน มีข้อมูล พบว่า ในประเทศไทยมีผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างรอการพิจารณาเป็นจำนวนถึงเกือบ 70,000 คน²⁹ ซึ่งส่วนใหญ่ พบว่า เป็นคดีอาชญากรรมถึงร้อยละ 70 ดังนั้น หากประเทศไทยไม่ปรับตัวในส่วนนี้อาจจะก่อให้เกิดปัญหาความแออัดและการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสได้ อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังระหว่างรอการพิจารณาอาจได้รับการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราวเหมือนกับในสหรัฐอเมริกาได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของผู้ต้องขังเองด้วย เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรก และไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

3.4 ปล่อยตัวผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษก่อนกำหนด

ในสหรัฐอเมริกา มีมาตรการปล่อยตัวผู้ต้องขังระหว่างรอการลงโทษและผู้ต้องโทษที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดซึ่งในแต่ละมลรัฐมีนโยบายที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ให้ผู้ต้องขังที่ยังคงเหลือโทษจำคุกน้อยกว่า 1 ปี ให้ได้รับอิสรภาพก่อนกำหนดจริงเป็นจำนวนถึง 8 เดือน ทำให้จำนวนผู้ต้องขังลดลงไปจำนวนมากและสามารถสร้างระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ได้มากขึ้น ประเทศไทยอาจทำได้โดยการขอพระราชทานอภัยโทษก่อนกำหนดโดยอาศัยเหตุที่ต้องลดจำนวนนักโทษประกอบกับปัจจัยภายนอกด้วย คือ พฤติกรรมของนักโทษ หากเป็นนักโทษชั้นดีและไม่มีแนวโน้มที่เป็นภัยต่อสังคมสมควรได้รับการปล่อยตัวเร็วขึ้นได้

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โดยสรุปสหรัฐอเมริกา มีการปรับเปลี่ยนระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำทั้งกระบวนการการจำกัดการจับกุม การออกคำสั่งแทนการจำคุก การจำกัดจำนวนผู้คุมขังในคุก (Jail) ก่อนการพิพากษา และลดจำนวนรับเข้าและลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ (Prison) ลง และอุปกรณ์เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาททดแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลในบางชั้นตอนได้อย่างมีข้อจำกัด

²⁹ รชา เหลืองบริสุทธิ์, “สองกระบวนการยุติธรรมไทยผ่าน COVID-19: เมื่อการลงโทษทางอาญาวิถิใหม่ อาจเป็นการแก้ปัญหาคูก้น,” สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2564, <https://www.the101.world/global-prison-trend-2020/>.

ผู้เขียนเสนอแนะในการนำมาตรการต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาที่อาจนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ในหลายขั้นตอนด้วยกัน เช่น แต่หากจะนำมาปรับใช้จำเป็นจะต้องมีการคิดไตร่ตรองจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยเสียก่อนเพื่อ ก่อให้เกิดการปรับตัวที่เหมาะสมกับสถานการณ์และยังดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

References

- DailyNews. "Court using Zoom to Prevent Covid-19." Accessed January,15 ,2021. <https://www.dailynews.co.th/regional/818310https://www.dailynews.co.th/regional/818310>. [in Thai]
- Izzo, Norma C. "How Litigators Are Confronting COVID in the Courtroom." Last modified August 31, 2020. Accessed January 10, 2021. <https://www.americanbar.org/groups/litigation/committees/trial-practice/articles/2020/covid-19-video-testimony-courtrooms/>.
- Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health. "Recommendations for a Metropolitan Covid-19 Response Special Emphasis Series: Guidance on Protecting Incarcerated Individuals." Accessed March 22, 2021, https://www.jhsph.edu/covid-19/_documents/protecting-incarcerated-individuals.pdf.
- Khom Chad Leuk News. "COJ APP." Accessed May 8, 2021. <https://www.komchadluek.net/news/regional/426061>. [inThai]
- Matthews, L. "Citation in Lieu of Arrest: A Means of Efficiency." Last modified September, 2018. Accessed May 6, 2021. <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/citation-in-lieu-of-arrest.aspx>.
- National Conference of Legislatures. "Citation in Lieu of Arrest." Last modified March 18, 2019. Accessed January 10, 2021. <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/citation-in-lieu-of-arrest.aspx>.
- National Conference of Legislatures. "COVID-19 and the Criminal Justice System: A Guide for State Lawmakers." Last modified August 19, 2020. Accessed January 10, 2021. <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/covid-19-and-the-criminal-justice-system-a-guide-for-state-lawmakers.aspx>.
- Pohl, Jason. "California jail population plummets during pandemic. Could this lead to long-term change?." Last modified May 27, 2020. Accessed January 10, 2021 <https://www.sanluisobispo.com/news/california/article242900061.html>.

- Prison Policy Initiative. "Responses to the COVID-19 Pandemic." Last modified January 25, 2021. Accessed January 26, 2021. <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html>.
- Racha Luangborisut. "Review Thai Criminal Justice through Covid-19: New Normal of Imprisonment may Reduce over Crowded Problems in Prison." Accessed January 20, 2021. <https://www.the101.world/global-prison-trend-2020/>. [in Thai]
- Thairath Online. "The Minister of Justice Confirmed the Prison is Still Safe and Ordered 121 Prison to use Line call Instead of Visit at the Prison." Accessed January, 20, 2021. <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/2001945>. [in Thai]
- The Centers for Disease Control and Prevention. "What Law Enforcement Personnel Need to Know about Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)." Last modified November 6, 2020. Accessed January 10, 2021. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/guidance-law-enforcement.html>.
- The Marshall Project. "A State-by-State Look at Coronavirus in Prisons." Last modified January 29, 2021. Accessed January 30, 2021. <https://www.themarshallproject.org/2020/05/01/a-state-by-state-look-at-coronavirus-in-prisons>.
- TPBS. "Department of Corrections Closed 13 Prisons to Prevent Covid-19." Accessed January 20, 2021. <https://news.thaipbs.or.th/content/299505>. [in Thai]
- "Trial by Skype: Video Conferencing of Criminal Trials in New York." Accessed January 10, 2021. <http://pappalardolaw.com/2020/05/video-conferencing-criminal-trials-new-york/>.
- Worldometer. "Coronavirus Cases." Accessed January 2021. <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/us/>.